

בעל היובל

ישראל ייבין נולד בברלין ב־11 בספטמבר 1891 (7 בינואר 1923) לאביו ד"ר יהושע השל ייבין (1891–1970) ולאמו מרים עטרה לבית מרגולין (1897–1966).

אביו, רופא על פי השכלתו, שירת במלחמת העולם הראשונה כרופא בצבא הרוסי. אחר כך זנח את מקצועו כדי להתמסר לעבודתו הספרותית. בשנת 1924 עלה ארצה והיה מורה בכפר יחזקאל שבעמק יזרעאל. בשנת 1928 היה בראשי התנועה הרביזיוניסטית בארץ ישראל וחברם הקרוב של אבא אחימאיר ואורי צבי גרינברג. פעילותו הציבורית הטביעה חותמה על חיי המשפחה כולה. אמו הייתה זמן מה גננת ומורה וכתבה ספרי ילדים, תחילה ביידיש ואחר כך בעברית. אביה ש"פ מרגולין היה מו"ל ועורך עברי, ובין השאר ערך את מהדורתו השנייה של "היכל הקדש" – הקונקורדנציה למקרא של שלמה מנדלקרן.

הוריו נישאו בשנת 1922 בברלין ושם נולד בנם בכורם ישראל. כאמור, עלה האב ארצה בשנת 1924 וכעבור שנה עלתה האם ובנה בן השנתיים. אחיו זאב נולד בשנת 1926. עם עלותה ארצה התגוררה המשפחה זמן מה בעמק יזרעאל ובירושלים, ואחר כך התיישבה בתל-אביב.

בשנת 1930 יצאו האם ושני בניה לברלין והתגוררו אצל הורי האם. בשנת 1933 שבו לתל-אביב. ישראל למד בבית הספר היסודי לבנים "אחד העם" ואחר כך בגימנסיה "בלפור", שם סיים את לימודיו בשנת 1940.

באותה שנה עלה ישראל בן ה־17 לירושלים והתחיל את לימודיו באוניברסיטה העברית (לשון עברית, ספרות עברית ופילוסופיה כללית). כעבור שנתיים הפסיק את לימודיו ועבד לפרנסתו כסֵּדֶר בבית דפוס ואחר כך כמגיה. בשנת 1958 סיים את לימודיו לתואר מוסמך של הווג ללשון העברית באוניברסיטה העברית. עבודת הגמר שלו עסקה ב"הקפת התיבות הזעירות במקרא (כ"א ספרים)".

בסוף שנות ה־50 עבד כמגיה ב"אנציקלופדיה העברית", בעבודת ההכנה ל"אנציקלופדיה יודאיקה" וכמוכיר מערכת "תרביץ".

בשנת 1959 נתקבל כעובד מדעי ב"מפעל המקרא" של האוניברסיטה העברית. שם התמחה במחקר כתב־ידי עתיקים של המקרא, ובהם כתר ארם-צובה. לימים היה מחקר זה יסוד חיבורו "כתר ארם-צובה, ניקודו וטעמיו" (ירושלים תשכ"ט).

עם הקמת "מפעל המילון ההיסטורי ללשון העברית" של האקדמיה ללשון העברית בשנת 1959 היה ייבין לאחד מעובדיו המדעיים הראשונים.

בשנים 1959–1968 היה תלמיד מחקר באוניברסיטה העברית, ובהדרכתו של פרופ' זאב בן-חיים השלים את חיבורו "הניקוד הבבלי ומסורת הלשון המשתקפת ממנו" שזכה לציון "מעולה". לימים היה חיבור זה יסוד ספרו בן שני הכרכים "מסורת הלשון המשתקפת בניקוד הבבלי" (ירושלים תשמ"ה).

למעלה מעשרים שנה הורה ישראל ייבין בחוג ללשון העברית של האוניברסיטה בירושלים. תחילה כמורה מן החוץ (משנת 1968), אחר כך כמרצה בכיר (1970), פרופסור-חבר (1972) ופרופסור מן המניין (1978) עד פרישתו מן ההוראה בשנת 1990. המקצועות שלימד באוניברסיטה הם גם תחומי התעניינותו במחקר: מסורה, טעמי המקרא, מסורת הלשון המשתקפת בניקוד הבבלי, לשון חכמים, לשון הפיוט ולקסיקולוגיה.

בשנת תשל"ד (1973–1974), עת פרצה מלחמת יום הכיפורים, לימד בהתנדבות בחוג ללשון העברית במכללת ירושלים לבנות (בבית וגן) במקום מורים שגויסו לחודשים רבים.

למעלה משלושים ושלוש שנים עובד ישראל ייבין ב"מפעל המילון ההיסטורי ללשון העברית". בשנות עבודתו הראשונות (תשי"ט–תשכ"ג) היה אחראי לחלק הפיוט הקדום שב"ספר המקורות" של המילון (ראה "ספר המקורות – חלק ראשון: למן חתימת המקרא ועד מוצאי תקופת הגאונים", ירושלים תשכ"ג, עמ' 98–217). בשנות ה-60 היה אחראי לעיצוב דרכי התקנתם של כתבי-יד לצורך עיבודם במפעל המילון ההיסטורי. בשנים 1971–1974 ריכז את העבודה המדעית במפעל "אוצר מלים וצורותיהן לפי תעודות שבכתב" – מפעל משותף לאקדמיה ללשון העברית ולאוניברסיטת בן-גוריון בגב, שנועד לכנס מתוך כתבי-יד עתיקים עדויות מנוקדות למלים וצורות.

במשך למעלה מעשרים שנה (עד שנת 1989) עמד ישראל ייבין בראש המדור לעברית העתיקה של "מפעל המילון ההיסטורי". בשנת 1989 נתמנה עורך-חבר במערכת המילון. אף לאחר פרישתו מראשות המדור הוא ממשיך לרכז את עבודת המילון בפיוט הקדום.

ישראל ייבין פירסם שלושה ספרים מקוריים ולמעלה מחמישים מחקרים בענייני מסורה, ניקוד וטעמים. על ספרו "כתר ארם-צובה, ניקודו וטעמיו" זכה בפרס לייב יפה (1968). חיבורו "מבוא למסורה הטברנית", שנתפרסם תחילה בעברית כחוברת לסטודנטים (ירושלים 1972), יצא בארה"ב בתרגום לאנגלית בשנת 1980 (בעריכת א"י רזול). על ספרו "מסורת הלשון העברית המשתקפת בניקוד הבבלי" זכה בפרס פריידנברג (1986).

בשנת תשמ"ט הוענק לישראל ייבין פרס ישראל על תרומתו למחקר הלשון העברית, ואלה נימוקי חבר השופטים:

פרופסור ישראל ייבין הוא מגדולי החוקרים בעולם בחקר המסורה והטעמים והגדול שבחוקרי העברית המסורה בניקוד הבבלי. ספרו "כתר ארם-צובה, ניקודו וטעמיו" הוא מן ההישגים הגבוהים ביותר, שנרשמו בתחום חקר המסורה. דייקנותו ובקיאותו של המחבר והבנתו המעמיקה העמידו למחקר חיבור רב ערך בפרטיו ובמשנתו הכוללת. פסגת עבודותיו של ישראל ייבין היא חיבורו המונומנטלי בשני כרכים "מסורת הלשון המשתקפת בניקוד הבבלי", המשתרע על כ-1,300 עמודים. זהו אחד הספרים החשובים ביותר שנכתבו בדורות האחרונים בחקר הלשון העברית על כל תקופותיה. תיאור כתב-היד לסוגיהם ולחטיבותיהם, תיאור שיטות הניקוד לפרטותיהן ולכללותיהן והצגת הדקדוק לפרקיו השונים הם מלאכת מחשבת, שרק חוקר שקדן וחרוץ, גמרץ ודייקן, מעמיק וקפדן כישאל ייבין, יכול להעמיד.

חיבוריו אלה של ייבין כשפעי מאמריו במשך עשרות בשנים מצוטטים לרוב בידי חוקרים בארץ ובעולם, ואין ספק שהם עתידים לעמוד לדורות. ואף זאת, ישראל ייבין הפך מופת לחוקרים במפעל "המילון ההיסטורי של הלשון העברית" באקדמיה ללשון העברית, בגורמות המחקריות שהוא מציג. ההדרכה רבת החשיבות, שהוא מעניק לעשרות חוקרים במדעי היהדות המשחרים לפתחו של מפעל זה, מקרינה צניעות וענווה שאין להן רע, עם ידענות וסמכות שרק אדם בשיעור קומתו של ישראל ייבין יכול להקרין. כל אלה הפכו אותו לאחד מעמודי התווך של חוקרי העברית והמסורה בדורנו בארץ ומחוצה לה.

ישראל ייבין הוא חבר האקדמיה ללשון העברית משנת 1987 וחבר האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים משנת 1991.

בשנת 1958 נשא לאשה את בתיה לבית חפץ ונולדו להם שני בנים: דב (כ"ד באדר א' תשי"ט – ג' במרחשוון תשמ"ז) זכרונו לברכה, שהלך לעולמו בלא עת, ויורם ייבדל לחיים ארוכים. לזכר בנו דב העביר ישראל ייבין את אוספו הפרטי של תצלומי כתב-היד, הכולל קטעי גניזה בניקודים וטעמים, לידי המכון לתצלומי כתב-היד העבריים של בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים.

ראובן מירקין